La història com arma política

Autor:
Data de publicació: 26-10-2015

LA UTILITZACIÓ DE LA HISTÒRIA COM A ARMA POLÍTICA:
LA TRANSICIÓ VALENCIANA (1975-1983)

Alexandre Crespo i Durà
(Universitat de València 1)

Publicat a:

Usos públicos de la Història (La Història en el espacio público)
Actas del VI Congreso de la Asociación de Historia Contemporánea
(Universitat de Saragossa, 19-21 de setembre del 2002)
Vol. 1 pp 101-122.

Durant els anys de la transició democràtica (1975-1982) 2 el País Valencià, 3 i en especial la seva capital, València, visqué un dels períodes més convulsos de la seva història contemporània. Juntament amb els problemes de tota mena provocats per la democratització de l'Estat Espanyol, els valencians na experimentar, de forma traumàtica, un enfrontament polític a l'entorn a la seva identitat nacional. Aquest va provocar una fractura social entre els defensors de dos projectes nacionals antagònics: el fusterià, catalanista, i l'espanyol, regionalista. La dita dualitat, essencialista en ambdós casos, separà la societat de forma transversal arribant ambdós projectes a captar el suport de diferents capes socials i espectres ideològics contraposats. La divisió, per tant, no fou, des del punt de vista sociològic, en la dialèctica esquerra-dreta sinó, més aviat, en funció dels orígens socials i de la tradició politica-cultural de la que cada individu procedia. El nou nacionalisme, sorgit a redós de la figura intel•lectual de Joan Fuster, arrelà, predominantment, entre les noves generacions d'universitaris progressistes procedents de zones rurals catalanoparlants, de bona posició socialment i familiarment d'adscripció ideològica conservadora. Pel que fa a l'anticatalanisme, 4 aquest tingué un component de populisme interclassista i es manifestà, majoritàriament, entre sectors socials de mitjà o baix índex cultural de la ciutat de València i el seu hinterland. L'essencialisme present als models identitaris enfrontats a València provocà que el debat acadèmic a l'entorn de l'origen de la identitat i llengua valencianes es traslladés des dels cenacles intel•lectuals al carrer i que la història adquirís un protagonisme justificatiu del present només comparable a què se li atribuí, amb orientació ben distinta, durant els dies de la més negra postguerra franquista. Es publicaren llibres i s'escrigueren escriure articles periodístics sobre el nombre de catalans enrolats en les hosts de Jaume I o sobre quina llengua parlaven els repobladors cristians, la qual cosa fou utilitzada per alguns polítics com a instrument per a entorpir el procés autonòmic. 5 El segle XIII, sobtadament cobrava un desmesurat protagonisme social, en tant que el camí de l'autogovern es perdia en les posicions immobilistes de la UCD regional. El conflicte simbòlic servia així per a conjurar el hipotètic perill "separatista" representat per la proposta fusteriana dels Països Catalans i per a frenar la molt real possibilitat d'un ampli autogovern pel País Valencià.

La futura Comunitat Valenciana arribà a l'autonomia pel descafeïnat article 143 de la Constitució i el cansament social provocat pel inacabable debat identitari consolidà el que, amb afany, havien perseguit molts dels seus protagonistes, el deixar assentat el caràcter espanyol del valencià.

La gran perdedora de tot aquell afer fou, paradoxalment la seva impulsora, la UCD. Mentre la ultradreta valenciana es disfressava de populisme anticatalà i aconseguia sobreviure al interior del magma del que s'ha acabat anomenant blaverisme —representat durant els vuitanta i noranta per la formació regionalista Unión Valenciana— i el PSPV-PSOE es feia amb el govern autonòmic per majoria absoluta en les primeres eleccions autonòmiques de 1983, la UCD valenciana es veia incapaç de frenar l'hegemonia política del socialisme i també de treure grans rèdits de la seva

actuació en aquell conflicte simbòlic. El 1982 s'enfonsava juntament amb la resta del centrisme.

Pel que afecta el debat acadèmic, superada la visió historiogràfica dualista i unidireccional de Joan Fuster, actualment ningú discuteix en l'àmbit científic la catalanitat del idioma propi del poble valencià ni l'origen català de la majoria dels repobladors cristians del segle XIII. Aquestes qüestions estan molt clares pels medievalistes i la filologia internacionals. Només al País Valencià reduïts grupuscles blavers mantenen el secessionisme lingüístic i l'etnicisme autòcton, enunciats teòrics que llangueixen a la perifèria de la universitat. Però diguem que, encara que el debat sobre l'origen històric de la personalitat valenciana està ja tancat per a les ciències socials, una altra cosa és la definició nacionalitària dels valencians. Aquest debat, malgrat l'hegemonia social del sentiment nacional espanyol entre els valencians consolidat en aquella convulsa transició, no està tancat.

El 1971 s'havia celebrat a València el I Congrés d'Història del País València i, a diferència del clima d'optimista col•laboració científica que en ell es respirà, en vespres de la commemoració del VII Centenari de la mort de Jaume I (1976) la historiografia valenciana començà a donar mostres d'una sèrie de dissensions que, en el seu interior, posaven en tela de judici la unanimitat existent fins aleshores sobre el passat valencià. A partir d'aquest moment una minoria d'historiadors, encapçalats aquests per l'aragonès Antonio Ubieto, posaria en tela de judici els plantejaments de Joan Fuster aplegats als seus llibres Nosaltres, els valencians i El País Valenciano. 6 Les tesis aragonesistes i antifusterianes d'Ubieto, utilitzades pels grups anticatalanistes que estaven sorgint a la ciutat del Túria, donaren una pàtina d'academicisme i respectabilitat científica a la pura irracionalitat d'aquests. S'iniciava així el llarg enfrontament entre un segment fanatitzat de la societat i la Universitat de València. 7

En aquest punt cal recordar que, després de la mort de Franco el 20 de novembre de 1975, les autoritats franquistes de l'Ajuntament i Diputació de València, tement pel seu futur polític davant un horitzó cada cop més incert per les gents del règim, 8 constatant la creixent reorganització de l'oposició democràtica i esperant la cada cop més probable cita amb el sufragi universal, urgiren als sectors immobilistes presents a València a preparar el seu esdevenidor en democràcia. Aviat els representants franquistes de les més altes institucions valencianes, començant per Miguel Ramón Izquierdo i Ignacio Carrau, alcalde i president respectivament de l'Ajuntament i de la Diputació de València, es feren amb el control de l'anticatalanisme espontani per a fer que convergís amb els seus propis fins polítics.

És cert que el maridatge entre algunes restes del "Movimiento", de l'heterodòxia historiogràfica d'Ubieto i del grup de literats agreujats pel fenomen Fuster, fou el que calà foc a la bota de pólvora en què s'havia convertit aquella societat valenciana sacsejada per profunds canvis econòmics, socials i polítics. Ara bé, Fuster, a través dels seus llibres i en la remota data de 1962, havia encès el ble de la crisi d'identitat valenciana. La càrrega de profunditat que significà la publicació de les tesis fusterianes pels cercles ben pensants del País Valencià remogué i feu reaccionar als sectors conservadors de la intel•lectualitat valenciana i posà en marxa la primera campanya pública contra l'assagista de Sueca. I no podia ser pas menys quan, als seus dos llibres de 1962, Joan Fuster posava en dubte part del imaginari regional valencià i desmuntava amb la seva mordaç ironia els estereotips edificats al voltant de la personalitat valenciana i que el franquisme, en profit seu, havia sabut utilitzar. La radicalitat dels atacs públics contra Fuster —inclús s'arribà a la crema de la seva persona en forma de ninot faller— fou un reflex de la ruptura ideològica que pel valencianisme representaven les seves propostes. D'altra banda, la dictadura impossibilità comprovar fins a quin punt el projecte nacional fusterià era assumit socialment a la ciutat de València i el seu hinterland. Amb l'adveniment de la democràcia, el rebuig popular es feu patent, essent aquest manipulat ràpidament per les elits polítiques urbanes de la dreta.

El conflicte identitari dels valencians, que es donà en un context de transició política i a partir de la formulació nacional de Fuster, ja estava plantejat, pel que fa a la seva problemàtica, a la seva inicial doble identitat, o sigui, doble patriotisme: nació política espanyola i regió valenciana.

I en això consisteix la peculiaritat històrica valenciana del segle XX, la qual és conseqüència, entre d'altres factors, del relatiu èxit de l'Estat Espanyol contemporani en evitar la consolidació de nacionalismes alternatius a l'espanyol en territoris amb llengües pròpies i amb una tradició històrica d'autonomia política (Navarra, el País Valencià i altres).

El fet que al principi del segle XX la cultura política dels valencians fos nacional-espanyola i que aquesta identificació amb Espanya es fes en català i sense renunciar a un regionalisme contrari al centralisme, ha estat considerat per la historiografia nacionalista com una desviació del model fusterià ideal: Catalunya. El mateix Fuster considerà, al seu dia, que la causa d'aquesta divergència valenciana respecte a l'evolució "normal" del Principat consistia en la dèbil i conservadora Renaixença literària valenciana. 9

Actualment molts historiadors catalans, Fradera entre altres, 10 qüestionen el caràcter nacionalista de la Renaixença catalana. Segons ells, la identitat regional catalana contemporània, i serveix també pel cas valencià, fou compatible

amb el patriotisme espanyol, fet que no és sinó conseqüència de la complexa dialèctica liberalisme-identitats originària de l'Antic Règim.

Per la historiografia valenciana actual 11 el poc èxit de les formulacions nacionalistes valencianes no estaria, doncs, en una fracassada Renaixença sinó, més aviat, en el resultat de la originalitat històrica valenciana. L'escenari socio-econòmic finisecular valencià, diferent del de la resta d'Espanya, en el que predominava una agricultura comercial i una indústria subsidiària d'aquesta, i la Restauració local, van poder ser factors importants d'aquell fracàs nacionalista. Però en el que no hi ha dubte és en que l'arrelament social del modern republicanisme i del catolicisme polític a Castelló de la Plana i a València influïren en gran manera en els migrats resultats electorals del nou valencianisme al llarg de la primera meitat del segle XX. 12

En el cas valencià la consolidació de la seva identitat regional estarà dirigida pels poetes i escriptors reunits en la societat cultural Lo Rat-Penat. 13 Els literats renaixentistes que la integraven, hereus dels liberals del primer terç del segle XIX, es dedicaren, des del seu apoliticisme moderat, a recuperar la història local i a promoure una sèrie de cultes historicistes.

L'atorgat a la figura del rei medieval Jaume I fou un d'ells —en aquest sentit hem d'interpretar l'erecció de la seva estàtua eqüestre al Parterre de la ciutat de València o la commemoració cada 9 d'octubre de l'entrada de les hosts catalano-aragoneses a la València musulmana—; un altre dels cultes seria el reservat als Furs valencians. Teodor Llorente, que no escapà a aquesta passió pel passat, centrà els seus estudis 14 en la conquesta cristiana del segle XIII i, encara que aquests no van aconseguir el rigor d'un Roc Chabás, màxim exponent valencià del positivisme historiogràfic, constitueixen un antecedent de la visió que, sobre l'edat mitjana valenciana, es troba en Fuster. Llorente, seguint en tot moment al historiador francès Tourtoulon, comparteix l'antiaragonesisme —llegeixis com a rebuig a la noblesa aragonesa— de les Quatre Cròniques Reials Catalanes, del cronista F. Diago (s. XVII) i del diputat a Cadis

F. X. Borrull destaca el caràcter català majoritari de la repoblació de la capital valenciana. Per a ell, com més tard per a Fuster, el component català representarà una garantia "burgesa" i urbana enfront del feudalisme de la noblesa aragonesa. L'assagista de Sueca i Llorente comparteixen també un mateix lament per la pèrdua dels Furs en 1707 o per la despersonalització del país. Pels dos prohoms es tractà d'una catàstrofe sense parangó.

Llorente, igual que la resta del grup de literats i erudits renaixentistes, en cap moment dubtà de la seva espanyolitat. Amb les seves recreacions historicistes, uns i altres la única cosa que pretenen és poder compaginar la seva adscripció al projecte nacional liberal espanyol i l'herència històrica, cultural i lingüística pròpies. Per això en totes les obres d'aquests intel•lectuals hi ha subjacent el propòsit d'encaixar ambdues identitats, l'espanyola i la valenciana, sense pretendre enfrontar-les ni propiciar l'absorció d'una per l'altra. D'aquesta postura va nàixer, al meu entendre, la nova identitat regional.

A partir dels escriptors renaixentistes la reafirmació de la personalitat valenciana no anirà en contra del patriotisme espanyol sinó que ambdós es reforçaran. Ara bé, serà un patriotisme espanyol respectuós de les identitats regionals i de la seva herència cultural i, per tant, oposat al centralisme castellanista imposat des de l'estat liberal. Aquest component castellanista del patriotisme espanyol, cada cop més essencialista i lingüístic a partir de la reformulació del regeneracionisme norantavuitista, empenyé el regionalisme valencià cap a postures cada cop més reivindicatives en la qüestió del valencià i de la normalització del seu ús en la vida quotidiana. Fou així com, probablement, a conseqüència dels greuges del centralisme administratiu i de la castellanització, el regionalisme incipient d'una minoria va donar pas a un nacionalisme de base eminentment lingüística.

Els nous grups valencianistes dels anys trenta del segle XX foren hereus, no sols dels mites historicistes elaborats pel llorentinisme, sinó també de la visió que del valencià tenien el blasquisme i la dreta regional. I, malgrat les diferències ideològiques existents entre ambdós moviments, tant el republicanisme com el catolicisme compartien, des de la seva mútua identitat nacional espanyola, un regionalisme oposat al centralisme. L'especificitat del valencianisme consistí en la defensa de la llengua vernacla i en el qüestionament d'aquest doble patriotisme. D'aquesta manera, durant la República, una certa identitat valenciana compartida per ambdós espectres ideològics, dreta-esquerra, es definia plenament a través d'uns temes estereotipats —els Furs, la fecunditat hortolana, la barraca o la senyera— que els valencianistes del moment no van posar en dubte. El franquisme 15, a partir de la visió que del valencià tenia el catolicisme, només hagué de reformular, en benefici propi, la identitat regional. No és gens estrany, doncs, que anys després alguns d'aquells joves exaltats del valencianisme dels trenta, convertits al regionalisme conservador durant el llarg franquisme 16, fossin dels primers a denunciar l'heretgia que va representar el fusteranisme.

Joan Fuster, a través dels seus assajos de 1962, feu miques el paradigma de l'espanyolitat nacional del valencià. 17 I ho el qüestionà a partir d'una nova visió del passat valencià que, basant-se inclús en els treballs de la historiografia

valenciana anterior, rebutjava parcialment aquell model interpretatiu heretat dels temps del romàntic Vicent Boix. Pel pensador de Sueca, el passat valencià no seria, per tant, un llarg camí de lluites entre la llibertat i la tirania que desembocaria a les tranquil•les aigües de la unitat de l'estat-nació espanyol sinó la tràgica singladura d'una personalitat nacional compartida amb els altres pobles de parla catalana i la lluita per la supervivència front un poderós estat i una debilitat interna congènites.

La importància que, dins dels seus plantejaments, dóna Joan Fuster 18 a la història durà als seus enemics a centrar les seves diatribes en la visió que del passat tenia l'assagista valencià. Aquesta visió singular representava, sens dubte, a la història del pensament valencià, un punt de no retorn polític i, per què no? historiogràfic 19 també, respecte al seu present, el franquisme, i al seu passat, el valencianisme dels anys trenta. I la seva singularitat radicava, certament, en la nova visió que ell proposava sobre la personalitat valenciana. A partir de Fuster, la unitat lingüística de valencians, balears i catalans, argument aquest defensat per part del valencianisme primigeni i per tota la intel•lectualitat catalana al llarg del segle XX, serà considerada com la prova més fefaent de la catalanitat del valencià. Aquesta nova definició fusteriana de la identitat valenciana, antitètica de la visió regional hegemònica, duïa implícita una reinterpretació de la història del poble valencià que pogués explicar la seva despersonalització contemporània, argument també aquest, com ja hem vist, utilitzat a finals de vuit-cents per Teodor Llorente.

Una altra de les novetats de Fuster serà albirar al passat medieval l'explicació de l'assimilació, en tots els ordres, de la personalitat valenciana per l'espanyol. Fuster és conscient, en tot moment, que el País Valencià és una construcció històrica. I, per tant, la seva primigènia catalanitat així com les circumstàncies que afavoriren el seu debilitament s'haurien de cercar, com ja he apuntat, als segles medievals. D'aquí la importància que a "Nosaltres, els valencians", Joan Fuster concedeix a l'anàlisi de la conquesta catalano-aragonesa i al desenvolupament del nou regne cristià. Seguint els plantejaments del historiador valencianista dels anys trenta E. Gómez Nadal, 20 el intel•lectual de Sueca opina que la conquesta del tres-cents suposà el fet fundacional del país, contràriament a les tesis més essencialistes que propugnaven els orígens ibèrics del valencià. Fuster interpreta la conquesta del rei Jaume I com una ruptura amb la cultura andalusí i amb la població indígena, majoritàriament hispanoromana islamitzada. 21 La població valenciana de la contemporaneïtat seria filla de la repoblació cristiana medieval. Ara bé, el problema consistiria a saber quin component ètnic dominà demogràficament el procés: el català o l'aragonès. Com ja he dit, la llengua catalana parlada a València seria la prova fefaent, segons Fuster, del predomini català entre els nous pobladors cristians. D'altra banda, el fet que el rei conqueridor fundés un nou regne i no annexés a l'Aragó les terres valencianes reforçaria aquesta tesi. A "Nosaltres, els valencians" es considera que la decisió règia de crear el Regne de València, en contra dels interessos de la poderosa noblesa aragonesa, reforçaria, en la pràctica, la catalanització del nou ens polític encara més, si considerem que, a la major part de les viles reials, s'afavorí les gents del Principat. 22 Per a Fuster, a partir d'aquest moment, la valencianitat pròpia dels valencians seria la seva catalanitat. Però, llavors, si l'origen català primigeni de la majoria del poble valencià estava clar, per què s'havia arribat a l'estat de coses present, on la indefinició nacional valenciana, contrastava manifestament amb la claredat del Principat. Era la clara conseqüència de la debilitat intrínseca que el país arrossegava des del tres-cents. 23 Per l'intel•lectual de Sueca, la debilitat de la personalitat valenciana del present era conseqüència de la dualitat demogràfica dels temps de la conquesta: litoral català i interior aragonès (i posteriorment castellà). Dualitat caracteritzada, segons Fuster, per la diversitat ètnica, lingüística i social (interior feudal i litoral burgés) de la societat foral valenciana. D'altra banda, la ignorància manifesta de la ciutat de València respecte al país que es detectava durant el franquisme era també, segons l'escriptor nacionalista, heretada dels segles medievals. En aquells llunyans anys, València va anar adquirint un caràcter "hanseàtic" comparable a les ciutats-estat germàniques medievals. A causa del seu caràcter cristià i burgés —català—, València havia viscut des de la seva mateixa conquesta d'esquena a un país que, excepte les altres viles reials, era islàmic i senyorial. Aquest fet havia afavorit que les classes dirigents capitalines només atenguessin els seus interessos, confosos aquests amb els generals, i no exercissin un veritable lideratge sobre tot el regne. La desvertebració conseqüent no feu més que accentuar-se amb la castellanització de la noblesa, primer, i de la burgesia, al vuit-cents i, finalment, amb la divisió provincial liberal.

El paradigma fusterià de la dualitat cultural essencial del país, reinterpretació per mitjà d'un llenguatge materialista del mite romàntic de la lluita secular de la llibertat contra la tirania a terres valencianes, feu ràpida fortuna en el món universitari valencià, procliu a aquestes orientacions. La història valenciana adquiria així una nova dimensió ètnica i territorial i, en definitiva, un plantejament historiogràfic en què el protagonista, el poble, es movia en les coordenades de la lluita de classes i nacions. D'altra banda, el projecte polític fusterià, va seduir a molts dels nous estudiants producte del "desarrollismo" dels seixanta pel seu afany modernitzador i progressista. La recuperació nacional es convertia així en un veritable projecte de futur.

Molt aviat, dins els murs de la Universitat de València, s'abordaria la història valenciana de forma convergent amb el model fusterià. 24 A mitjans anys seixanta s'havia arribat a una verdadera relació simbiòtica entre Fuster i una sèrie de professors universitaris.

Coincidien tots ells en una estimació pel model historiogràfic de Jaume Vicens Vives, en la simpatia pels “Annales” i en una comuna preocupació pel país. Un dels primers resultats de la nova sensibilitat historiogràfica fou el llibre “Història del País Valencià” 25 de M. Sanchis Guarner, destacat filòleg i valencianista històric, i de Miquel Tarradell, catedràtic d’arqueologia. Per primera vegada des de 1939 uns professionals de la història escrivien un manual sobre la nostra història. Els dos autors coincidien amb l’assagista de Sueca en la hipòtesi de la "anomalia valenciana", sempre respecte a la "normalitat" catalana, causada per aquella dualitat congènita que Fuster havia esbossat. L’esforç d’aquests dos autors no restà aïllat. A finals dels anys cinquanta arribaren una sèrie d’historiadors catalans, com el mateix Tarradell, alguns d’ells deixebles de Vicens Vives, que van ajudar a la renovació acadèmica del Estudi General Valentí i que compartiren amb Fuster una similar visió del passat valencià.

D’entre tots els nous historiadors destacà el modernista Joan Reglà. A diversos treballs, sobretot a “Aproximació a la Història del País Valencià” i al seu “Història del País Valencià”,26 aquest historiador català, deixeble de Vicens Vives, va arribar a conclusions semblants a les de Fuster. Per a Reglà hi hagué diferent índex d’industrialització a Catalunya i al País Valencià, amb el que això implicà de cara a modelar el caràcter de les seves respectives burgesies i a crear possibilitats de sorgiment d’un nacionalisme solvent. Aquestes hipòtesis de treball, que així les considerava el modernista, afavoriren i cohesionaren els primers estudis d’història social i les primeres tesis doctorals de la nova fornada d’historiadors valencians. No obstant, molt aviat sorgiren algunes divergències al voltant d’aquesta anàlisi, per exemple les d’Emili Giralt, catedràtic d’història contemporània, i les de E. Lluch els quals consideraven que el segle XVIII havia estat una llarga etapa de creixement econòmic, la qual cosa contradeia l’opinió d’aquell. 27

El “I Congrés de Història del País València”, que tingué lloc el 1971,28 representà l’apogeu de la nova historiografia valenciana i serví de caixa de ressonància de la preocupació pel valencià que s’obria pas en una societat immersa en els canvis socioeconòmics resultat del “desarrollismo” dels seixanta; societat que albirava ja el final de la dictadura de Franco. La presència a les aules acadèmiques dels plantejaments de Fuster i del marxisme va afavorir, en molts estudiants, la identificació entre el nacionalisme, la lluita per la democràcia i l’esquerra. No és gens estrany que a mitjans anys setanta les reivindicacions autonomistes anessin aconseguint suports entre les esquerres valencianes, tant les d’estricta obediència local com les d’àmbit estatal. A més, els nous mites nascuts al redós de “Nosaltres, els valencians”, la senyera quadribarrada, el 25 d’abril 29 o la reivindicació dels Països Catalans, foren utilitzats instrumentalment per molts grups de les noves esquerres nascudes amb a redós del maig francès. Cosa que, en absolut, va succeí a les dretes valencianes o a sectors importants dels partits obreristes tradicionals. 30

A la dècada dels seixanta naixé entre els sectors del regionalisme valencià un sentiment de rebuig a les noves tesis de Fuster. Aquest rebuig motivà molt aviat una campanya pública de descrèdit de la persona del intel•lectual, orquestrada aquesta des de l’entorn del poder franquista. 31 Erudits, antics valencianistes esquerrans i lluminàries del franquisme cultural autòcton es posaren mans a l’obra en defensa de la visió regional tradicional fent front a les innovacions iniciades als seus llibres per l’assagista de Sueca. Ara bé, la primera ofensiva antifusteriana no sobrepassà els límits permesos pel règim. Com sostinc en aquest treball, serà el procés democratitzador i l’auge aconseguit per l'esquerra el 1977 el que esperonarà a alguns sectors moderats a utilitzar l'anticatalanisme existent en benefici propi. 32

El primer autor de renom que publicà una refutació a l’obra de Fuster fou Francesc Almela i Vives, cronista oficial de València. 33 Aquest erudit valencià havia estat en la seva joventut un valencianista republicà defensor de la unitat lingüística que, com altres intel•lectuals, hagué d’acomodar-se al franquisme i evolucionar vers un regionalisme conservador. Paradoxalment, Almela i Vives rebutjarà les tesis de Fuster per catalanistes i iniciarà el debat sobre l’origen del valencià i la qüestió de la repoblació del segle XIII, temes aquests que dominaran el debat públic de la transició valenciana. Per a aquest cronista, la llengua valenciana no provenia del català sinó que trobava el seu origen en el llatí parlat a la “Valentia” romana. Aquesta afirmació implicava que els musulmans també el parlaven a l’arribada dels conqueridors cristians el 1238. D’altra banda, el fet d’existir una sèrie de comarques castellanoparlants obligava a Almela i Vives a insinuar que el bilingüisme territorial valencià era anterior a Jaume I, o sigui, els andalusís ja parlarien àrab, valencià i castellà des del 711. Respecte a la repoblació, Almela i Vives remarcava que en ella foren majoria els aragonesos. Per a ell, els pobladors d’origen català serien una minoria, cada cop més subordinada al component aragonès, primer, i al castellà, més tard.

Un altre autor fonamental en la gènesi de l’anticatalanisme valencià dels anys setanta fou, sens dubte, el gran adversari periodístic de Fuster, José Ombuena, director del diari Las Provincias i un dels pilars intel•lectuals de la dictadura a la capital del Túria. Al seu llibre “Valencia, ciudad abierta”,34 Ombuena manté la visió franquista del passat valencià consagrada a la postguerra: la mestissa València sempre havia treballat per la unitat de Espanya, aquí estava per a demostrar-ho el suprem exemple d’heroisme hispànic del Cid. Així tots els personatges del panteó regionalista, començant pel rei conqueridor i acabant en Sant Vicent Ferrer o Lluís de Santàngel, eren precursors de la magna gesta de la unitat peninsular consumada amb el matrimoni dels Reis Catòlics. Pel que fa a l’origen del poble valencià,

Ombuena opinava que València era producte del mestissatge de l'Espanya Oriental, procés aquest originat en els temps d'Anníbal i Sagunt, abans inclús de la fundació de "Valentia".

Encara que aquests textos foren importants pel desenvolupament posterior de les tesis "historiogràfiques" blaveres, en el moment de la seva publicació no aconseguiren gran notorietat pública. Sí que adquiriran importància quan es faci un ús polític de les mateixes, cosa que no succeirà fins el 1976.

Un dels mites de la transició valenciana és el 9 d'octubre de 1977, data en què, a València, va haver-hi la més gran manifestació des de la fi de la guerra civil (1936-1939). Fou la darrera vegada en què totes les forces polítiques valencianes es manifestaren juntes demanant l'estatut d'autonomia. Les autoritats franquistes de l'Ajuntament i Diputació de València, immerses ja en la campanya anticatalana, 35 també van participar a l'acte. Aquella jornada fou el cant del cigne del consens democràtic a les terres valencianes i marcà l'inici d'un nou període caracteritzat per l'enfrontament públic pels símbols patrimonials dels valencians, llengua, bandera, himne i nom del territori. 36

La publicació de "Orígenes del Reino de València. Cuestiones cronológicas sobre su reconquista",37 estudi del historiador aragonès Antonio Ubieto Arteta sobre el naixement del Regne de València, va servir al incipient moviment anticatalà de coartada acadèmica per a donar una certa coherència als seus atacs al nou nacionalisme valencià, ja llavors conegut com a "catalanisme". Ubieto havia arribat a la Universitat de València a finals de la dècada dels cinquanta i, a diferència dels seus companys de facultat catalans, no abordà cap estudi sobre el passat medieval valencià fins als anys setanta. Serà la marxa de molts dels mencionats professors, figures d'alta solvència acadèmica, i el temor a l'expansió del nacionalisme entre la intel•lectualitat valenciana, el que motivarà al catedràtic aragonès a exposar les seves tesis contràries al corrent majoritari del nostre medievalisme.

En la seva obra, Ubieto reprèn els temes d'Almela i Vives i de José Ombuena i, fent ús d'un cert rigor històric, arriba a conclusions que, ja en el seu moment, foren considerades pels investigadors com a conflictives i , en l'actualitat, totalment descartades. Ubieto reconeixia el caràcter de fractura que tingué la conquesta del tres-cents per a la societat andalusí del País Valencià. Per això rebutjava les tesis indigenistes més tosques referents a l'origen del valencià i del poble homònim, tesis que alguns erudits blavers es van encaparrar a mantenir concedint poca importància a la islamització i un excessiu protagonisme a la comunitat mossàrab de la València musulmana. 38 Per a Ubieto, la reconquesta de València havia estat una empresa fonamentalment aragonesa i duta a terme per aragonesos, fet que explicava aquell escàs component català present en la repoblació de la capital, segons afirmava la seva deixeble Maria Desamparados Cabanes Pecourt, 39 i que, en conseqüència, suposava que l'origen del valencià estava en la "fabla" aragonesa.

Molt aviat, i al redós del VII Centenari de la mort de Jaume I el Conqueridor celebrat el 1976, es publicaren diversos articles que seguien el solc deixat per Ubieto. 40 Aquests autors desvinculaven el naixement del Regne de València del Principat de Catalunya advocant per tesis aragonesistes no enfrontades amb la visió franquista del rei Jaume I considerat un "Cèsar" hispànic i un precursor dels Reis Catòlics.

L'escalada del conflicte identitari feu créixer les vendes del llibre de Ubieto el qual es veié obligat a afegir un segon volum al ja publicat i a reeditar, en diverses ocasions, tota l'obra. A l'edició de 1979 recopilà tota una sèrie d'articles solts ja publicats en la seva editorial, Anubar, amb el títol genèric de "Temas valencianos". Seguien la línia anticatalana del seu editor i estaven escrits per erudits i deixebles seus valencians. El primer, "Reflexiones sobre el pueblo, cultura y lengua de Valencia", signat per Julián San Valero, president de la flamant Reial Acadèmia de Cultura Valenciana, 41 versava sobre l'origen no català del valencià. Un altre text destacat de la mateixa col•lecció fou el titulat "Repartimiento de la Ciudad de Valencia", de Maria Desamparados Cabanes. Aquesta intentava demostrar que Llorente estava en un error perquè, segons ella, València havia estat repoblada en temps del rei Jaume I, principalment amb aragonesos. Actualment es sap que, en dècades posteriors a la conquesta, el predomini aragonès deixà lloc a una aclaparadora presència de gents oriündes dels comtats catalans.

Alguns professors universitaris van intentar entaular un debat seré amb els autors que ens ocupen però, ja des de 1976, la política d'alguns sectors conservadors de la ciutat i província de València ho feu impossible. 42 La història es convertí en bandera ideològica i qualsevol divergència sobre la seva interpretació s'utilitzà com a arma contra els enemics polítics. El viratge anticatalanista de la UCD a partir de la tardor de 1977 no feu més que consolidar aquest estat de coses. 43

Arran del VII Centenari de la mort de Jaume I, els diaris valencians s'ompliren d'articles i cartes al director on es denunciava el creixent "imperialisme català" a València. Encara que aquesta polèmica no havia transcendit encara al carrer, pujava gradualment de to. Els anys entre 1975-1977 foren el període de maduració ideològica del nou moviment blaver. Des de la universitat, l'escola de Ubieto donava carta de naturalesa científica a les tesis contràries al

fusterianisme, mentre que des de les institucions culturals del regionalisme conservador, Lo Rat-Penat i l'Acadèmia de Cultura Valenciana, es començava a propugnar un clar secessionisme lingüístic del valencià respecte al català. En aquesta línia destacaren els llibres de Vicente L. Simó Santonja i Miquel Adlert, 44 autors que es convertirien en els portantveus "intel•lectuals", juntament amb Xavier Casp i Julián San Valero, del blaverisme. Finalment, la creació de la revista Murta en 1976 va dotar a aquests sectors d'un altaveu mediàtic per a difondre les seves idees en un context molt propici per a la seva acceptació.

En l'àmbit polític els sectors de la UCD valenciana menys proclius a un procés autonòmic, massa ambiciós i controlat per l'esquerra des dels primers comicis democràtics, 15 de juny de 1977, van començar a entreveure una estratègia de desgast social del PSPV-PSOE i del PCE utilitzant cert malestar existent per les tesis fusterianes. 45 A més, tal vegada, van pensar que l'atac al catalanisme possibilitaria també ofegar el sentiment autonomista, la qual cosa era beneficiosa pel model autonòmic del ucedisme. 46

És a partir d'aquell moment quan l'acusació de catalanista es converteix en un estigma i aquest s'adherirà tant als grups minoritaris nacionalistes com a totes les esquerres encara que molts dels seus militants simpatitzessin amb l'anticatalanisme. I en aquest enfrontament, moltes vegades violent, els signes d'identitat i la història jugarien un paper central.

El 1978 la nova UCD, les restes del franquisme i l'erudició regionalista conservadora dirigiren i cohesionaren el, fins aleshores, indefinit anticatalanisme. Aviat, la UCD, ajudada per l'Ajuntament i per la Diputació franquistes, dificultà, al màxim, la campanya a favor de la via autonòmica de l'article 151 de la Constitució promoguda pel Plenari de Parlamentaris i per la presidència del Consell preautonòmic, ambdós dominats pel PSOE. Mentrestant, als carrers, apareixia la violència del Grup d'Acció Valencianista, sota la direcció ideològica de falangistes com Vicente Ramos 47 i ajudat per Fuerza Nueva. Començà, d'aquesta manera, una espiral de violència que va arribar fins a la col•locació d'artefactes explosius en domicilis de reconeguts intel•lectuals i en llibreries progressistes, 48 encara que allò més habitual fossin els atacs i amenaces a les noves autoritats democràtiques i els assalts a edificis públics.

L'èxit d'aquest populisme visceral fou en saber presentar-se com a garant de la "autèntica" valencianitat, la que es lligava als símbols regionals de la senyera amb franja blava, l'Himne de Serrano, les falles i el 9 d'Octubre. Una valencianitat que s'expressava en castellà i que era impermeable a les propostes nacionalistes.

El desenvolupament del conflicte identitari, en el que el debat historiogràfic i filològic sobre la conquesta del tres-cents i l'origen del valencià era en aquests moments un front més del combat polític, possibilità la paralització del procés autonòmic del país Valencià. Situació aquesta que era cercada per UCD des de 1977. No podem oblidar que, en aquella convulsa transició a la democràcia espanyola, un dels factors de desestabilització del nou règim fou, sens dubte, la descentralització de l'Estat. Els recels de l'estament militar a concedir un mínim grau d'autonomia a les diferents nacionalitats i regions de l'estat, el que representava per a ells trair el "espíritu del 18 de julio de 1936", juntament amb el problema de Catalunya i Euskadi, aconsellaven al govern moderació en l'aplicació de la dita descentralització, d'altra banda reclamada pel poble als carrers i per l'oposició política. En aquest context, una autonomia valenciana equiparable a allò que s'ha assumit per a les nacionalitats històriques equivalia, a la llarga, a reconèixer el caràcter plurinacional de l'estat. El desgast de les esquerres produí el seu efecte i, a mesura que el conflicte es radicalitzava, els partits nacionalistes no aconseguiren sortir de la marginalitat política.

A principis de la dècada dels vuitanta, una població fastiguejada del estèril debat identitari i preocupada pels problemes econòmics facilità que una classe política, atemorida després del fracassat cop d'estat del 23 de febrer de 1981, redactés i aprovés un estatut descafeïnat.
Els sectors pragmàtics del PSPV-PSOE, pel be de l'acord estatutari, acceptaren la simbologia defensada per la moribunda UCD i una rebaixa de les competències autonòmiques. Els vents, a Madrid, bufaven ja propicis al socialisme espanyol i es feia precís el consens per a accedir com més aviat millor a gaudir del futurible govern valencià. Amb la victòria del socialista Joan Lerma el 1983 el poble valencià recuperà el seu autogovern però, com feien presagiar les concessions de darrera hora del PSPV-PSOE a la dreta en la negociació estatutària, la nova administració progressista oblidà aviat, si es que l'havia fet propi algun cop, el projecte fusterià, això sí, conservant el suport d'un nacionalisme cultural cada cop més acorralat. 49

NOTES

1

L'autor participa al projecte d'investigació que du per títol "La construcción de la Nación Española en la época contemporánea. 1808-1978". PB98-LO5. Aquest projecte està finançat pel Ministeri d'Educació i Cultura.

2

Respecte a la transició espanyola a la democràcia s'han de destacar les monografies següents:

- J. FELIX TEZANOS, R. COTARELO i A. DE BLAS (eds.) "La transición democrática española" Ed. Sistema (Madrid, 1993).

- M. REDERO SAN ROMA (eds.) "La transición a la democrácia en España" Ayer, (Madrid, 1994).

- J. TUSELL i A. SOTO (eds.) "Història de la transición. 1975-1986" Alianza Universidad (Madrid, 1996).

- TUSELL, J. "La transición española a la democràcia" Ed. Historia 16 (Madrid, 1999).

Es poden destacar també alguns títols de referència sobre la història peninsular a la contemporaneïtat a:

- BALCELLS (coord.) "Història dels Països Catalans (1714-1975)" II Volum, Ed. Edhasa (Barcelona, 1980).

- B. DE RIQUER i J. B. CULLA "El franquisme i la transició democràtica (1939-1988)" a: P. VILAR (dir.) "Història de Catalunya" Volum VII, Ed. 62, (Barcelona, 1989) pp. 427-444.

- S. JULIÁ "Triunfo de la reforma pactada", a: M. TUÑÓN DE LARA (dir.) "Historia de España". X Volum, Ed. Labor, (Barcelona, 1991), pp. 69-87.

- J. R. DÍAZ GIJÓN "et al" "Historia de la España actual (1939-1996). Autoritarismo i democrácia" Ed. Marcial Pons, (Madrid, 1998).

- P. C. GONZÁLEZ CUEVAS "Historia de las derechas españolas. De la Ilustración a nuestros dias" Ed. Biblioteca Nueva, (Madrid, 2000).

3

Sobre la transició valenciana es publicaren en aquells anys alguns treballs periodístics interessants des de el punt de vista documental:

- A. FABREGAT "Partits polítics al País Valencià", 2 volums, Ed. Tres i Quatre, (València, 1976).

- L. l. AGUILÓ LUCIA: "El sistema de partits polítics al País Valencià" Ed. Almudían, (València, 1980).

- J. SANZ "La cara secreta de la política valenciana: de la predemocràcia al estatuto de Benicàssim" (València, 1982).

- A. CUCÓ "Papers públics" Ed. Fernando Torres (València, 1983).

- J. FUSTER "Punts de meditació. (Dubtes de la "Transició")" Ed. Tres i Quatre (València, 1985).

4

L'anticatalanisme fou conegut des dels seus orígens com a blaverisme, per utilitzar els seus partidaris com a bandera regional la senyera amb franja blava pròpia de la ciutat de València.

5

El llibre de Paloma Aguilar Fernández és un magnífic estudi sobre l'ús de la història de la guerra civil durant el franquisme i la transició a la democràcia:

- P. AGUILAR FERNÁNDEZ "Memoria y olvido de la guerra civil española" Ed. Alianza Editorial (Madrid, 1996).

6

- FUSTER, J. "Nosaltres, els valencians" Ed. Edicions 62 (Barcelona, 1962).

- FUSTER, J. “El País Valenciano” Ed. Destino (Barcelona, 1962).

Aquests dos llibres, fonamentals per a entendre l’obra d’aquest autor, encara que van aparèixer en plena dictadura de Franco, veieren la llum en uns anys caracteritzats per un “desarrollismo” incipient i per la consolidació de la industrialització al País Valencià.
El segon d’ells és un encàrrec de l’editorial barcelonina Destino i entra dins el gènere de les guies turístiques. Encara que el format pot semblar innocu, Fuster abocà en les seves pàgines sarcàstiques crítiques a la visió complaent que la burgesia valenciana tenia sobre la realitat del País Valencià. Fuster incomodà profundament alguns regionalistes conservadors i a molts intel•lectuals del règim, els quals, molt aviat, iniciaren una campanya contra l’assagista. “Nosaltres, els valencians” no obtingué en un primer moment el mateix èxit que l’altra publicació però, amb el temps, s’ha convertit en un dels clàssics de la literatura catalana i en la Bíblia de molts nacionalistes valencians. Les seves pàgines són una introspecció en la història valenciana i, en això, segueix el model de “Notícia de Catalunya” (1954) de d’historiador català Jaume Vicens Vives. Gràcies a la claredat i brillantor literària en què estan exposades les seves idees, Fuster passà a ser el referent de la cultura en català. La publicació d’aquest llibre marca el inici d’un nou nacionalisme, sorgit en la universitat i amb una mentalitat i uns orígens socials molt diferents dels del valencianisme de preguerra.

7

Sobre l’evolució historiogràfica al voltant de l’edat mitjana valenciana destaquen aquests dos llibres:

- E. BELENGUER “Jaume I a través de la història” 2 volums, Ed. Tres i Quatre (València, 1984).

- P. VICIANO “La temptació de la memòria” Ed. Tres i Quatre (València, 1995).

8

El 1988 va sortir a la llum a València un assaig sobre el contingut i desenvolupament de l’anticatalanisme. En aquest llibre l’autor, Vicent Bello, considera que el moviment blaver seria una mena de populisme feixistitzant conseqüència del procés de modernització de l’estat. La gènesi que sobre l’anomenat blaverisme ens proposa Bello, tal vegada no ha estat superada. Per a ell no hi ha dubte de les connexions inicials entre el nou moviment i la ultradreta valenciana. Serien els estaments franquistes del consistori i diputació valentins els que al 1976 haurien organitzat i finançat les primeres activitats de l’anticatalanisme capitalí:

- V. BELLO “La pesta blava” Ed. Tres i Quatre (València, 1988).

9

El tema de la Renaixença valenciana ha estat motiu de diversos estudis. Cal mencionar:

- E. ORTEGA “Vicente Boix: aproximació biogràfica al romanticisme valencià” (València, 1987).

Sobre el tema de la creació de la identitat regional en el marc del estat-nació espanyol destaquen:

- J. R. SEGARRA "La construcción de la identidad regional en la España del romanticismo. El caso valenciano" a: “Ciudadanía y nación en el mundo hispano contemporáneo” Actes del Simposi organitzat per la Universitat del País Basc (en premsa).

- J. R. SEGARRA "Temps de reinvenció", a: J. E. LÓPEZ I CAMPS (coord.) “Temps de rebel•lió” Ed. Universitat de València (València, 2002).

Pel que fa al gran patriarca de les lletres valencianes vuitcentista, Teodor Llorente, recentment ha sorgit a la llum una suggeridora biografia política del poeta valencià:

- R. ROCA “Teodor Llorente. Escrits polítics, 1866-1908” (València, 2001).

10

FRADERA, J. M. "El proyecto liberal catalán y los imperativos del doble patriotismo", a: Ayer, núm. 35, (Madrid, 1999) pp. 87-101.

11

Respecte al tema de la qüestió nacional i la nova política a la València de finals del s. XIX són imprescindibles els treballs de M. Martí i F. Archilés. Destaquen:

- M. MARTÍ i F. ARCHILÉS "Liberalismo, Democrácia, Estado-Nación: una perspectiva valenciana (1875-c.1914)" a: P. PRESTON i I. SAZ (eds.) “De la revolución liberal a la democrácia parlamentária. València 1808-1975” Ed. Biblioteca Nueva/Universitat de València (València, 2001).

- F. ARCHILÉS, i M. MARTÍ “Ethnicity, region and nation: Valencian identity and the Spanish nation-state”, Ethnic and Racial Studies, vol. 24, núm. 5, pp. 779-797.

- M. MARTÍ "Alternativa nacional i història" a: HAC núm. 1 (València, 2001).

El blasquisme ha estat àmpliament tractat per Ramir Reig. D’aquest mateix autor es pot destacar:

- REIG, R. “Blasquistas y clericales. La lucha por la ciudad en la Valencia de 1900” (València, 1986).

- REIG, R: "Un valencianisme mal educat" a: L’Avenç, núm. 214, pp. 17-21 (Barcelona, 1997).

El catolicisme polític valencià de la primera meitat del segle XX ha estat investigat per Rafael Valls. Especial valor té el seu estudi del partit catòlic valencià dels anys trenta:

- VALLS, R. “La Derecha Regional Valenciana (1930- 1936)” Ed. Alfons el Magnànim (València, 1992).

Recentment s’ha publicat una interessant biografia del líder del catolicisme polític a València, Luis Lucia.

12

Alfons Cucó, des d’una perspectiva hereva de Fuster, ha abordat la problemàtica del nacionalisme valencià al llarg de la seva història:

- A. CUCÓ “El valor de la nació” (València, 1995).

- A. CUCÓ “El valencianisme polític: 1874-1939” Ed. Afers (Catarroja, 1999).

- A. CUCÓ "Los nacionalismos periféricos: el caso valenciano" a: “El siglo XX: balance y perspectivas” V Congreso de la Asociación de História Contemporánea, Ed. Fundación Cañada Blanch (València, 2000).

- A. CUCÓ "Valencianisme, valencianitat, valenciania" a: Afers núm. 35 (València, 2000) pp. 189-204.

- ANDRÉS I PÉREZ, J.: "Temps de projectes" a: J. E. LÓPEZ I CAMPS (coord.) “Temps de rebel•lió” Ed. Universitat de València (València, 2002).

13

Lo Rat-Penat, "Societat d’Amadors de les Glòries Valencianes", fou creada pel literat Constantí Llombart el 1878 i, sota la direcció de Teodor Llorente, va arribar a ser la principal societat cultural regionalista.

14

- LLORENTE, T. “Valencia en España. Sus monumentos y artes. Su naturaleza é historia” 2 volums (Barcelona, 1887-1889).

15

Respecte al franquisme valencià destaquen diversos llibres:

- REIG, R. I PICÓ, J. “Feixistes, rojos i capellans” Ed. Moll (Mallorca, 1978).

- REIG, R. I PICÓ, J. "El franquismo. De la autarquia al Plan de Estabilització" a: V.AA. “Historia del Pueblo Valenciano” Volum III, Levante (València, 1988) pp. 905-924.

- I. SAZ, i A. GÓMEZ RODA, (eds.) “El franquismo en Valencia. Formas de vida y actitudes sociales en la postguerra” Ed. Episteme (València, 1999).

- I. SAZ, i A. GÓMEZ RODA "Valencia en la etapa franquista: política y sociedad", en P. PRESTON i I. SAZ (eds.) “De la revolución liberal a la democrácia parlamentária, València 1808-1975” Ed. Biblioteca Nueva/Universitat de València (València, 2001).

16

Sobre el valencianisme conservador de postguerra i les seves figures més destacades hi ha alguns estudis ja publicats:

- A. COLOMER “Retrobar la tradició. El valencianisme d’inspiració cristiana de la postguerra a la transició” Ed. Saó (València, 1996).

- B. SANSANO “Quan callen els pedres. (Martí Domínguez Barberà, 1908-1984)” Ed. Saó (València, 1996).

- A. VILA MORENO “Emili Beüt Belenguer” Ed. Diputació de València (València, 2000).

17

Des de mitjans dels setanta s’han escrit una sèrie d’assajos que, sense qüestionar la catalanitat original del valencià, han intentat, amb irregular fortuna intel•lectual, superar els plantejaments de Fuster:

- J. V. MARQUÉS “País Perplex” Ed. Tres i Quatre (València, 1974).

- D. MOLLÀ i E. MIRA “De impura natione” Ed. Tres i Quatre (València, 1986).

- A. COLOMER, R. COMPANY, V. FRANCH i M. NADAL “Document 88” Ed. Tres i Quatre (València, 1988).

- BELTRÁN, A. “Un país possible. (Identitat valenciana i modernització)” Ed. Tàndem (Tavernes Blanques, 1994).

- J. F. MIRA “Sobre la nació dels valencians” Ed. Tres i Quatre (València, 1997).

18

Cal destacar el nou enfocament que el investigador castellonenc Ferran Archilés està donant als seus darrers articles a Fuster:

- F. ARCHILÉS "D’eixa cosa amb plomes o el nacionalisme al País València" a: Hac núm. 1 (València, 2001).

- F. ARCHILÉS "Temps de fer País" a J. E. LÓPEZ I CAMPS (coord.) “Temps de rebel•lió” Ed. Universitat de València (València, 2002).

- F. ARCHILÉS "Ni carn ni peix?: Joan Fuster i la identitat nacional dels valencians" a: El Contemporani núm. 26 (en premsa).

19

RUIZ TORRES, P. "Nacionalismo y ciencia histórica en la representación del pasado valenciano" a: P. PRESTON i I. SAZ (eds.) “De la revolución liberal a la democrácia parlamentaria. València 1808-1975” Ed. Biblioteca Nueva /Universitat de València (València, 2001).

20

GÓMEZ NADAL, E. “El País Valencià i els altres” (València, 1972).

21

Els arabistes i medievalistes actuals coincideixen a considerar la conquesta del segle XIII com una fractura radical respecte del món anterior del Sarq al-Ándalus. Sobre aquests temes destaquen les anàlisis que es desprenen dels següents manuals d'història del País Valencià:

- DD AA. "Història del País Valencià" (Barcelona, 1988-1990).

- DD AA. "Historia del pueblo valenciano" Levante (València, 1988).

- A. FURIÓ "Història del País Valencià" Ed. Alfons el Magnànim (València, 1995).

- A. FURIÓ (coord.) "Historia de Valencia" (València, 1999).

- J. TORRÓ "El naixement d'una colònia: dominació i resistència a la frontera valenciana (1238-1276)" (València, 1999).

22

Diferents autors forans al País Valencià han mantingut posicions semblants. Entre els historiadors catalans es pot destacar a medievalistes clàssics com M. Coll i Alentorn, Martí de Riquer o, sobretot, Soldevila. D'aquest darrer és digne de menció el seu estudi de les quatre cròniques reials catalanes:

- F. SOLDEVILA "Jaume I, Bernat Desclot, Ramon Muntaner, Pere III. Les quatre grans cròniques" (Barcelona, 1972).

Fora de l'estat espanyol també han destacat alguns experts en el regne medieval valencià. D'entre tots ells destaquen per la seva talla científica i per les seves immenses obres Pierre Guichard i Robert I. Burns, defensors ambdós de la importància catalana en la conquesta de València. A la darrera dècada destaca l'estudi:

- E. GUINOT "Els repobladors del Regne de València" 2 volums, Ed. Tres i Quatre (València, 1999).

A la historiografia aragonesa sempre ha existit un corrent d'especialistes equànimes amb Jaume I i defensors del caràcter positiu del component català a la conquesta valenciana. Hem de mencionar aquí al clàssic barroc Zurita i al contemporani González Antón.

23

Fuster considerava per aquells anys que la societat valenciana havia arribat a un estadi d'indefinició nacional, els valencians no eren "ni carn ni peix". No cal oblidar que, a part de la castellanització progressiva viscuda en els grans nuclis de població, al País Valencià sempre han existit una sèrie de comarques frontereres de parla castellana.

24

- SANZ DÍAZ, B., i R. I. RODRÍGUEZ BELLO (eds.) "Memoria del antifranquismo. La Universidad de Valencia bajo el Franquismo (1939-1975)" Ed. Universitat de València (València, 1999).

25

- SANCHIS GUARNER, M., i M. TARRADELL "Història del País València" volum I (Barcelona, 1965).

26

- REGLÀ, J. "Aproximació a la Història del País València" (València, 1968)

- J. REGLÀ "Història del País València" Volum III (Barcelona, 1975).

27

- LLUCH, E. "La via valenciana" Ed. Tres i Quatre (València, 1976).

28

El president del congrés fou el degà de la Facultat de Filosofia i Lletres, Julián San Valero, valencianista històric i, durant la transició, partidari del secessionisme lingüístic.

29

Els 25 d'abril commemoren el 25 d'abril de 1707, data de la Batalla d'Almansa, fet d'armes en el qual l'exèrcit borbònic derrotà els austriacistes, la qual cosa permeté, uns mesos després, la conquesta de València i l'abolició dels Furs pel Decret de Nova Planta.

30

A l'abril de 1977 es celebrà a València el Congrés de Cultura Catalana on es feu una encesa defensa de la unitat lingüística i de la vigència del projecte de Països Catalans.

31

Una síntesi brillant sobre l'enfrontament entre el fusterianisme i l'anomenat popularment blaverisme es troba a l'article:

- FLOR I MORENO, V. "L'essencialisme ens uneix" a: Hac núm. 1 (València, 2001).

Per l'autor les dues postures ideològiques patien d'un essencialisme manifest basat en la llengua, cas de Fuster, o en el territori per als blavers.

32

- ARCHILÉS, F. ""...O no serà": "20 anys de nacionalisme al País València" a: L'Avenç, núm. 214 (Barcelona, 1997).

ARCHILÉS, F. "Ni carn ni peix?: Joan Fuster i la identitat nacional dels valencians" a: El Contemporani, núm. 26 (en premsa).

- ARCHILÉS, F. "Temps de fer País" a: LÓPEZ I CAMPS, J. E. (Coord.) "Temps de rebel•lió" Ed. Universitat de València (València, 2002).

33

- ALMELA I VIVES, F. "Valencia y su reino" (València, 1965).

34

- OMBUENA, J. "Valencia, ciudad abierta" (València, 1971).

35

A les falles d'aquell any l'Ajuntament de València havia publicat ja una declaració anticatalanista denunciant els atacs nacionalistes a l'autentica personalitat valenciana.

Sobre les falles:

- G. M. HERNÁNDEZ I MARTÍ "Blaverisme i valencianisme faller" a: L'Avenç núm. 214 (Barcelona, 1997).

- G. M. HERNÁNDEZ I MARTÍ "La festa reinventada. Calendari, política i ideologia en la València franquista" Ed. Universitat de València (València, 2002).

36

Es poden mencionar aquí una sèrie de llibres recents que han estat publicats sobre la transició valenciana:

- DD AA. "La transición política en la Comunidad Valenciana" Ed. Fundació Cañada Blanch (València, 1998).

- J. M. SANTRACREU SOLER i M. GARCÍA ANDREU “La transició democràtica al País València” La Xara Edicions (Simat de la Valldigna, 2002).

- B. SANZ DÍAZ i J. M. FELIP i SARDÀ “Política y políticos valencianos. 25 años: 1975-2000. Del tardofranquismo al Estatuto de Autonomia 1975-1982” Ed. Gules (València, 2002).

- A. CUCÓ “Roig i blau. La transició democràtica valenciana” Ed. Tàndem (València, 2002).

37

- UBIETO ARTETA, A. “Orígenes del Reino de Valencia. Cuestiones cronológicas sobre su Reconquista” (València, 1977).

38

Com per exemple:

- J. GINER i FERRER “Aportacions bibliogràfiques en torn de la identitat de la Llengua Valenciana” (Gandia, 1979).

- R. FERRER i NAVARRO “Perspectives per a una nova visio de la reconquista del Regne de Valencia” (València, 1982).

39

Futura Consellera d’educació i cultura del govern preautonòmic del ucedista Enrique Monzonís, destacà pel decret sobre el bilingüisme i la seva defensa del secessionisme lingüístic del valencià respecte al català.

40

Destaquen els següents autors:

- V. L. SIMÓ SANTONJA “Jaime I, rey de Valencia” (València, 1976).

- V. L. JIMÉNEZ BORJA “La fundación del Reino de Valencia” (València, 1977).

- J. SAN VALERO APARISI "Concepte del Regne de Valencia", a: “Cicle de Conferències Commemoratives del VII Centenari de Jaume I” Cronistes Oficials del Regne de València (València, 1977).

- R. GARRIDO JUAN "Nacimiento y agonia de los fueros de Valencia" a: “Homenaje a Jaime I el Conquistador. VII Centenario de la muerte de Jaime I el Conquistador. Crónica de los actos celebrados por el Ilustre Colegio de Abogados de Valencia” (València, 1978) pp. 23-45.

- F. P. MOMBLANCH i GONZÁLBEZ, "Jaime I, el derecho y la administración de justícia en el Reino de Valencia" a: “VII Centenario de la muerte de Jaime I el Conquistador. Crónica de los actos celebrados por el Ilustre Colegio de Abogados de Valencia” (València, 1978) pp. 49-60.

- F. P. MOMBLANCH i GONZÁLBEZ "L’advocacia valenciana en temps forals" a: “Cicle de Conferències Commemoratives del VII Centenari de Jaume I” Cronistes Oficials del Regne de València (València, 1977) pp. 135-145.

41

Aquesta institució és l’hereva del Centre de Cultura Valencià fundat als anys vint per Martínez Aloy. A partir dels setanta, la RACV ha pretès esdevenir l’equivalent valencià de l’IEC, però la seva autoritat normativa només és reconeguda pels sectors secessionistes. Amb la constitució de l’oficial Acadèmia Valenciana de la Llengua, l’altra institució ha entrat en una vertiginosa decadència.

42

Al mateix moment de la publicació del seu llibre, Ubieto tingué una seriosa contestació al seu mateix departament universitari, Història Medieval, per les joves generacions de medievalistes. Es pot destacar l’article col•lectiu publicat al

rotatiu valencià Llevant:

- M. C. BARCELÓ, C. BIXQUERT, M. CÁRCEL, J. HINOJOSA, P. LÓPEZ ELUM, R. MUÑOZ, M. RODRIGO LIZONDO "Del dicho al hecho. En torno a los orígenes del Reino de Valencia" a: Levante 28-IX-1977 al 4-X-1977 (València, 1977).

Posteriorment, gent de relleu indubtable va intentar intervenir a la discussió erudita sobre la personalitat valenciana des de diferents camps del saber però amb idèntic fracàs davant de l'encaparrament intel•lectual del moviment blaver. Manuel Sanchis Guarner reeditià els seus dos clàssics, el treball sobre la llengua i la història de València, on es posava en relleu la catalanitat del valencià. També tragué a la llum uns articles sobre la figura de Jaume I en els que defensava que el rei medieval havia estat qui va fixar el domini lingüístic de la Llengua Catalana:

- M. SANCHIS GUARNER "La ciutat de València. Síntesi d'història i de geografia urbana" (València, 1972).

- M. SANCHIS GUARNER "La llengua dels valencians" (València, 1978).

- M. SANCHIS GUARNER "Jaume I configurador del domini lingüístic català" a: DD AA. "Jaume I el Conqueridor, 1276-1976. VII Centenari de la seva mort" (Barcelona, 1976) pp. 14-38.

- M. SANCHIS GUARNER "Les difícils decisions que hagué de prendre Jaume I" a: L'Espill (València, 1980) pp. 29-49.

Altres autors, com el mateix Fuster, es van dedicar a refutar els despropòsits simbòlics d'alguns erudits blavers, amb idèntic resultat negatiu:

- J. FUSTER "El blau en la senyera" Ed. Tres i Quatre (València, 1977).

- P. M. ORTS i BOSCH "Història de la senyera al País València" Ed. Tres i Quatre (València, 1979).

A aquests dos llibres es defensava que la senyera sense blau era la bandera històrica de les viles i ciutats reials valencianes, mentre la senyera amb franja blava era la pròpia de la ciutat de València.

Sobre la "guerra de banderes" destaca el següent article:

- CORTÉS, J. "La senyera dels valencians", a: L'Avenç, núm. 214 (Barcelona, 1997) pp. 44-49.

43

- CRESPO I DURÀ, A. "Temps de transició", a: J. E. LÓPEZ I CAMPS (coord.) "Temps de rebel•lió" Ed. Universitat de València (València, 2002).

44

- V. L. SIMÓ SANTOJA "Valenciano o catalán?" (València, 1975)

- ADLERT, M. "En defensa de la Llengua Valenciana" (València, 1977).

45

Molt interessant és la figura de F. De Paula Burguera, diputat de UCD, fusterià que abandonà el seu grup parlamentari per divergències respecte a la qüestió autonòmica amb la direcció regional del partit:

- F. de P. BURGUERA "És mes senzill, encar: digueu-li Espanya" Ed. Tres i Quatre (València, 1989).

- FERRANDO, A. I FURIÓ, A. (Eds.) "Francesc de Paula Burguera: l'obsessió pel país" Ed. Universitat de València (València, 1998).

46

A aquella tardor es va produir el cop intern a la UCD regional de la mà de E. Attard, M. Broseta i F. Abril Martorell. La nova direcció centrista decidirà llavors donar cobertura a la campanya anticatalanista de l'extrema dreta valenciana. En aquesta operació aviat tindran la inestimable ajuda del periòdic de José Ombuena i Mª Consuelo Reyna, Las

Províncias, i de la premsa del extingit Movimiento, o sigui, el Levante i La Hoja del Lunes.
Per analitzar el canvi de postura de la UCD és revelador l'article de premsa de Manuel Broseta sobre els Països Catalans i la falsedat històrica d'aital projecte polític:

- M. BROSETA "La paella dels Països Catalans" Las Províncias, 23 de juliol de 1978 (València, 1978).

A l'entorn del paper de la premsa escrita valenciana en aquells anys destaquen els següents estudis:

- R. XAMBÓ "Dies de premsa. La comunicació al País València des de la Transició Política" L'Eixam Edicions (València, 1995).

- R. XAMBÓ "Comunicació, política i societat. El cas valencià" Ed. Tres i Quatre (València, 2001).

- E. BORDERÍA ORTIZ "La prensa durante el Franquismo: repressión, censura y negocio. Valencia (1939-1975)" Ed. Fundación Universitaria San Pablo C.E.U. (València, 2000).

47

Vicente Ramos, falangista destacat, transità del seu anticatalanisme al moment de la transició a mantenir un provincianisme alacantinista durant els anys vuitanta:

- RAMOS, V. "Pancatalanismo entre valencianos" (València, 1978).

- RAMOS, V. "De Albiñana a Monzonís (agonia del pueblo valenciano)" (València, 1981).

48

Manuel Sanchis Guarner patí un atac amb paquet-bomba al seu domicili al desembre de 1978 i Joan Fuster va patir dues explosions a la seva casa de Sueca el setembre de 1981.

49

Pel període autonòmic:

- M. ALCARAZ RAMOS, Instituto de Estudio Juan Gil-Albert (Eds.) "Cuestión nacional y autonomia valenciana" (Alacant, 1985).

- M. ALCARAZ RAMOS "Política e ideologia en el proceso autonómico" a: J. F. BADÍA (coord.) "Estudio sobre el Estatuto Valenciano" Tomo Primero "El proceso autonómico" Ed. Generalitat Valenciana (València, 1993).

- M. MARTÍ "Temps de llibertat" a: J. E. LÓPEZ i CAMPS (Coord.) "Temps de rebel•lió" Ed. Universitat de València (València, 2002).